Круподеря Д. О.,
аспірант кафедри кримінального
процесу Національного юридичного
університету імені Ярослава
Мудрого, суддя

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА СУДДІ НА ОСКАРЖЕННЯ РІШЕННЯ ПРО ЙОГО ЗВІЛЬНЕННЯ

Судова реформа 2016 року внесла певні зміни і щодо підстав та порядку оскарження рішення Вищої ради правосуддя про звільнення судді. Суддя має право оскаржити власне звільнення в судовому порядку. При цьому має місце специфіка суду, до якого може звернутися суддя, та необхідність дотримання певних попередніх процедур. Наприклад, єдиним органом, до якого можуть бути оскаржені рішення дисциплінарних палат, є Вища рада правосуддя, безпосереднє оскарження до суду цих рішень не допускається.

Судовий захист прав звільненого судді є дещо обмеженим. Зокрема, ст. 57 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» обмежила право судді, звільненого на підставі пунктів 3 (вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді), 5 (незгода на переведення до іншого суду у разі ліквідації чи реорганізації суду, в якому суддя обіймає посаду) та 6 (порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна) частини шостої ст. 126 Конституції України, оскаржити до суду відповідне рішення Вищої ради правосуддя.

Закон передбачив, що вищезгадані рішення може бути оскаржено та скасовано *виключно* з підстав, якщо: 1) склад Вищої ради правосуддя, який ухвалив відповідне рішення, не мав повноважень його ухвалювати; 2) рішення не підписане будь-ким зі складу членів Вищої ради правосуддя, які брали участь у його ухваленні; 3) рішення не містить посилань на визначені законом підстави звільнення судді та мотиви, з яких Вища рада правосуддя дійшла відповідних висновків. І додатково до цих трьох підстав, виключно для можливості оскарження рішення про звільнення на підставі п. 5 ч. 6 ст. 126 Конституції України, передбачено «якщо суддя не був належним чином повідомлений про засідання Вищої ради правосуддя, на якому було ухвалене рішення» (частини 2, 3 ст. 57 Закону України «Про Вищу раду правосуддя») [1].

Крім того, відповідно до п. 4 ч. 16^1 Розділу XV Конституції України виявлення за результатами кваліфікаційного оцінювання невідповідності судді займаній посаді за критеріями компетентності, професійної етики або доброчесності чи відмова судді від такого оцінювання є підставою для *звільнення* судді з посади. Порядок та *вичерпні підстави* оскарження рішення про звільнення судді за результатами оцінювання встановлюється законом.

Тобто законодавець обмежує у доступі до суду за захистом своїх прав та інтересів окремих звільнених суддів, зокрема шляхом звуження підстав для оскарження відпо-

відного рішення Вищої ради правосуддя. Закон дозволяє в повному обсязі оскаржити до Великої Палати Верховного Суду виключно рішення Вищої ради правосуддя, ухвалене за результатами розгляду скарги на рішення її Дисциплінарної палати (ч. 7 ст. 266 Кодексу адміністративного судочинства [2]). Суди також відмовляються розглядати скарги на рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів, у яких міститься висновок щодо рекомендації Вищій раді правосуддя розглянути питання про звільнення судді з посади, мотивуючи тим, що через рекомендаційний характер «таке рішення не може бути самостійним предметом судового розгляду. Оскарженню підлягає лише рішення Вищої ради правосуддя, ухвалене за відповідною рекомендацією» [3]. Що ж до самого рішення Вищої ради правосуддя по суті (про звільнення судді), то воно підлягає обмеженому судовому контролю (згідно зі ст. 57 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Спробуймо розібратися, чи немає в даному випадку порушення ст. 55 Конституції України, де зазначено: «Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб». У рішенні Конституційного Суду України від 14 грудня 2011 року № 9-рп/2011 стосовно тлумачення ч. 2 ст. 55 Основного Закону визначено, що права та свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ч. 2 ст. 3 Конституції України). Для такої діяльності органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи наділені публічною владою, тобто мають реальну можливість на підставі повноважень, установлених Конституцією та законами, приймати рішення чи вчиняти певні дії. Особа, стосовно якої суб'єкт владних повноважень прийняв рішення, учинив дію чи допустив бездіяльність, має право на захист [4]. Відповідно до ч. 3 ст. 24 Конституції України юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбачених законом випадках суди розглядають також інші справи. Згідно з ч. 1 ст. 5 КАС, кожна особа має право в порядку, встановленому цим Кодексом, звернутися до адмінсуду, якщо вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси, і просити про їх захист у спосіб, визначений у цій статті. Отже, гарантоване ст. 55 Конституції України та конкретизоване в законах право на судовий захист передбачає можливість звернення до суду по захист порушеного права, але вимагає, щоб порушення, про яке стверджує позивач, було обґрунтованим. Таке порушення прав має бути реальним, стосуватися індивідуально виражених прав або інтересів особи, яка стверджує про їх порушення.

Виникає питання про можливість кваліфікації права на оскарження рішення про звільнення судді з посади як складової захисту права на працю, а отже, і можливість кваліфікації крізь призму саме «прав цивільного характеру». Слід зазначити, що практика ЄСПЛ є доволі неоднозначною, змінювалася протягом багатьох років [5]. Суд досить тривалий час використовував вузький підхід до розуміння «цивільних прав» у розумінні ч. 1 ст. 6 ЄКПЛ, виключаючи зі сфери гарантій справедливого правосуддя правовідносини публічно-правового характеру, у тому числі спори між роботодавцем-державою і посадовою особою публічної служби. Ключовим аргументом, яким керується Суд, є розмежування питань політичного (публічна й державна служба є питан-

ням саме політичного характеру) і правового характеру. З цих міркувань ЄСПЛ не вважає прийнятною скаргу судді до держави через те, що він є «довіреною особою органу державної влади, відповідального за захист загальних інтересів держави або інших органів державної влади» [6], а «природа спора має бути пов'язана зі здійсненням державної влади» [7].

Прикладом може бути справа *Pitkevich v. Russia*, в якій заявницю було позбавлено статусу судді рішенням кваліфікаційної колегії, яке в подальшому було підтримане Верховним Судом РФ. ЄСПЛ визнав скаргу судді на порушення процесуальних прав під час розгляду дисциплінарної справи неприйнятною. За тих же підстав була відхилена скарга голови Верховного суду Словаччини щодо процедури його звільнення [8]. Як виключення із загального правила незастосовності ст. 6 ЄКПЛ до справ, у яких заявником був суддя, можна навести справу *Kudeshkina v. Russia*, що була розглянута ЄСПЛ з точки зору ст. 10, а не ст. 6 ЄКПЛ, оскільки сама заявниця-суддя вирішила сформулювати свою скаргу як скаргу на факт звільнення за висловлену думку, а не як скаргу на процедуру звільнення [9].

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що Європейський суд з прав людини він не заперечує дискрецію держави щодо обмеження права доступу до суду судді з кар'єрних питань, проте наголошує на необхідності формулювання чітких, зрозумілих, об'єктивно виправданих підстав такого обмеження [10]. Така практика ЄСПЛ не може не вплинути і на вітчизняну правозастосовну практику, зокрема в питаннях примусового припинення повноважень судді, звільнення за наслідками дисциплінарного провадження або кваліфікаційного оцінювання.

Список використаних джерел

1. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 р. № 1798-VIII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-19.
2. Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text.
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30.01.2019 р. у справі № 9901/646/18 (П/9901/646/18). URL: http://reyestr.court.gov.ua/ Review/79684925.
4. Рішення Конституційного Суду від 14.12.2011 р. № 19-рп/2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v019p710-11#Text.
5. Практичний посібник щодо прийнятності заяв. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Admissibility_guide_UKR.pdf.
6. Case of Pellegrin v. France. Application no.2228541/95. Judgment of 8 December 1999. URL: http://echr.ketse.com/doc/28541.95-en-19991208/view/.
7. Case of Vilho Eskelinen and Others v. Finland. Application no.63235/00. Judgment of 19 April 2007. URL: https://www.asylumlawdatabase.eu/ sites/default/files/aldfiles/VILHO%20ESKELINEN%20AND%20OTHERS%20v%20FINLAND.pdf.
8. Case of Pitkevich v. Russia. Application no. 47936/99. Decision of 8 February 2001. URL: http://echr.ketse.com/doc/47936.99-en-20010208/view/.
9. Case of Kudeshkina v. Russia. Application no. 29492/05. Judgment of 26 February 2009. URL: https://www.refworld.org/pdfid/49d331102.pdf.

10. Case of Vilho Eskelinen and Others v. Finland. Application no.63235/00. Judgment of 19 April 2007. URL: https://www.asylumlawdatabase.eu/ sites/default/files/aldfiles/VILHO%20ESKELINEN%20AND%20OTHERS%20v%20FINLAND.pdf.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор Л. М. Москвич